

Az 1919-es emlékmű a 2000-es években

az idős válaszadók sajátos képet társítottak hozzá: az „aradi vértanúk” emlékművének neveztek. Akkorra ugyanis az egykori '19-esek kultusza már végképp kiveszett a köztudatból, így ők más vértanút az aradiakon kívül megnevezni nem tudtak.²³

Az események 100 éves évfordulója alkalmából Kiskőrös Város Önkormányzata az emlékművet felújította, majd 2019. június 25-én ünnepélyes keretek között újraavatta. Az emlékező beszédet Romsics Ignác történészprofesszor, akadémikus tartotta.

Turán István

Nagy Jenő lovászpatonai plébános, a vörösteror áldozata

Nagy Jenő lovászpatonai lelkipásztor egyike volt annak a 497 áldozatnak, akiket 1919-ben a kommunista terror elpusztított, s akiknek 1936-ban Budapesten a Vértanúk terén emlékművet állított az utókor. Ez az emlékmű ma már nincsen meg, nem is állt a helyén sokáig. Köveit elhordták a politikai változások viharai. Emléke azonban 100 év után is él, és példát mutat Lovászpatonra hívő és hitetlen lakóinak.

Halálának 100. évfordulóján, 2019. augusztus 4-én koszorúzást tartottak a falu temetőjében a plébános sírjánál, ünnepi szentmisén emlékeztek a templomban, márványtáblát avattak, és a Lovászpatonai Irodalombarát Szakkör előadásában bemutatták életpályáját, mártírhalálának történetét.

Nagy Jenő Rábacsanakon 1886. március 11-én hívő katolikus családba született, amely több lelkipásztort és kántortanítót is adott az anyaszentegyháznak. Tudomásunk van Rőjtökmuzsajon és a Győri Egyházmegyében lévő Egyeden szolgáló paptestvéreiről is.

²² Uo.

²³ Ma is élő szájhagyomány Kiskőrösön.

Középiskoláit Sopronban és Veszprémben végezte. 1908-ban szentelték pappá. Tótvá-
zsonyból 1914. december 29-én, 28 évesen került Lovászpatonára, s lépett Mórocz Antal
templom- és iskolaépítő plébános nyomdokaiba. Gazdag örökséget kapott: új templomot,
új iskolát, rendezett temetőt és plébániaházat, elkötelezett egyházközségi testületet és is-
tenfélő híveket. Itteni szolgálatának történelmi háttérét azonban nehéz örökség: az első
világháború, a hadifogságba került vagy nyomorékká lett fiatal honvédek, és a fronton hősi
halált halt 75 lovászpatonai katona tragédiája adta.

A több mint 1000 lelkes nyájának tevékeny pásztorja volt. Épített, lelki vigaszt nyújtott,
felebaráti szeretetre, munkára, hazaszeretetre nevelt. Korának rendje szerint iskolaszéki
elnöke volt a helyi római katolikus elemi iskolának, ahol 230 minennapi és 70 ismétlő is-
kolás gyerek vallásos nevelését, erkölcsi fejlődését három megbecsült tanító alapozta meg.

A templom két mellékoltára, a Lourdes-i Mária-oltár és az 1919-es Szent Sír-oltár az ő
kezdeményezésére született. Még a háború éveiben gyűjtést indított a templom kifestésére,
és az 1916-ban hadi célokra leszerelt József-harang pótlására ún. Hadi Harang Alapot ho-
zott létre. A szomszédos Nagydémen emlékszobrok állítására mozgósított és templomot,
iskolát szépített, újított fel.

Istenfélő emberként egyházi szolgálatának élt, híveinek lelki útmutatója, a szegények tá-
masza volt. Az oroszországi lenini forradalom, majd a magyar Tanácsköztársaság 1919-es
győzelmét megrendülve vette tudomásul, s a hitéért és hazájáért önként vállalt szolgálatát
alázattal folytatta.

A proletárdiktatúra helyi szervezeteként, Újházi Gyula cséplőgép-tulajdonos cipész el-
nökletével Lovászpatonán is megalakult a direktórium, és a kommunista hatalom kénysze-
re megtört minden ellenállást. Lefoglalták a harangokra, a templomkifestésre, a szegény
gyerekek iskoláztatására gyűjtött pénzt, a templom és az egyházi iskola teljes vagyont, az
orgonától kezdve a miseruháig, az iskolapadoktól a köpöcsészékig. Szervezték a Veszpré-
mi Vörösőr Ezred pápai zászlóaljának 5. századaként a Lovászpatonai Vörösőr Parancs-
nokságot. A magyar zászlót mint „*nemzetiszínű rongyot*” betiltották és a direktórium ne-
vében Lovászpatonán is vörös lobogóra cserélték.

A plébános hitte, hogy e vallásellenes intézkedések, a bibliai normák sárba tiprása, a vö-
rös terror, amely elsősorban híveit, hittársait sújtotta, nem tarthat soká. Augusztus 1-jén az
istenfélő emberek öröme a Magyar Tanácsköztársaság végleg elbukott. Nagy Jenő sietett
is kifejezést adni hazaszeretetének, s kitűzte templomára a tanácshatalom alatt tilalmazott
nemzeti színű magyar zászlót.

Augusztus 3-án Kiss Lajos hadügyi megbízott és Veér Endre, a karhatalom parancsnoka
a Pápai járás egész területére statáriumot hirdetett. S ebben a visszás, kifordult világban,
19. augusztus 4-én hétfőn Lovászpatonán bekövetkezett a tragédia. A vörösörség pápai
zászlóaljának karhatalmistái Újházi Gyula hívására Lovászpatonára érkeztek, tűz alá
vették a plébánialakot, erőszakkal behatoltak, s Májer Lajos vörösőr közvetlen közléről
lelőtte főtisztelendő Nagy Jenő 33 éves lovászpatonai plébánost, aki a helyszínen életét vesz-
tette.

A Római Katolikus Egyházközség testülete augusztus 6-án jegyzőkönyvileg megállapí-
totta, hogy a lövöldözés után „*A plébánialakás teljesen összeromlatott és lakatlan. A plé-
bánia hivatal Stróbel Sándor uradalmi intéző engedelmével a plébánialak kijavításáig a grófi
kastélyba tétetett át.*” A templom vagyont Gertner Ignác kerületi esperes ideiglenesen a
faluban vendégeskedő Babics János nyugalmazott plébánosnak adta át, aki a lovászpatonai
pékmester fiainak, dr. Babics Endre kanonoknak és dr. Babics Antal *Kossuth-díjas* orvos-
professzornak a nagybátyja volt.

A pápai királyi törvényszék a gyilkost halálra, Újházit lázadásra való felbujtásért 10 év fegyházra ítélte.

A tragikus esemény részleteit a „kommunista bűnpörök” bírósági irataiból, tanúvallomásokból és korabeli feljegyzésekből ismerjük. A történelmi források között megemlítendő Stirling János plébános 1920-as évekbeli kézírata, mely a közelben lakó Nagy Sándor római katolikus igazgató-kántortanító elbeszélését rögzítette. A kéziratnak azonban az ötvenes években nyoma veszett. 1942-ben dr. Meszlényi Antal történész, egyetemi tanár kérésére Stirling János lovászpatonai plébános két helybeli tanú, dr. Miklós István lovászpatonai körorvos és özvegy Böcskei Istvánné vallomását vette fel. Az esemény után 57 évvel később, a Kádár-érában Rácz István pápai járási tanácselnök-helyettes munkásmozgalmi interjújának tanúi bár árnyalják, de nem cáfolják a történeteket.

Hogy a tragédia milyen mély nyomot hagyott az emberi lelkekben, arra példa Links Artúrnak, a devcséri zsidó rabbi fiának visszaemlékezése, aki a pápai református gimnázium frissen érettségizett tanulójaiból lett vörösőr. Később Amerikában híres szemészprofesszorként emlékezett vissza a Lovászpatonán történetekre. Bár aktívan nem vett részt az erőszakos cselekményekben, a lelőtt élettelen pap látványa „*mint halom fekete rongycsomó*” maradt meg emlékezetében. „*Hogy ez mennyire az én bűnöm is, sohasem tudtam magammal tisztázni*” – írja önéletrajzában.

A Nagy Jenő tiszteletére 1929-ben készült emléklap első oldala

A mártírhálált halt pap búcsúztatása hatalmas komünellenes demonstrációvá változott. Felekezettől függetlenül az egész falu és a környék együttérző tömege gyűlt össze, hogy tiltakozzon a vörösök gáztettei ellen.

A lelkész sírkövét a lovászpatonai temetőben a családja emeltette. Rajta a felirat: „*Hívek! Hű pástortok hitéért és hazájáért vértanúhalált halt. Főtisztelendő Nagy Jenőnek hamvai itt nyugsznak. Imádkozzatok lelkéért! Meghalt 1919. augusztus 4. Élete 33. évében*”. Kultusza Stirling János plébános közreműködésével emelkedett igazán méltó rangra. 1929-ben 700 példányos emléklapot bocsátott ki tiszteletére. Még az évben gyűjtést indított, hogy Nagy Jenő emlékére a katolikus templomban új oltárszekrény állíttassék. A templom kegyura, Esterházy Pál gróf és dr. Babics Antal urológus bőkezű adományából, Glatz Sándor lovászpatonai származású gyömörei esperes hagyatékából, a Don mellett szolgáló honvédek és a hívek bőkezű adakozásából 1942 karácsonján Nagy Jenő emlékére új, ívelt falú, aranyozott tabernákulumot avattak a Nepomuki Szent János tiszteletére szentelt lovászpatonai katolikus templom szentélyében. Az oltárszekrény ma is régi fényében ragyog, s hirdeti a hitéért és hazájáért mártírhálált halt fiatal plébános emlékét.

Bartha Lászlóné Borsó Katalin

